
بررسی وضعیت دینداری دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی کاشان و پیام نور آران و بیدگل

اسداله بابایی فرد

دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه کاشان
babaiefardm@gmail.com

الهه امینی نیا

کارشناس ارشد مطالعات فرهنگی دانشگاه کاشان
elahe.loyal@yahoo.com

احسان صنعتکار

کارشناس ارشد مطالعات فرهنگی دانشگاه کاشان
e.sanatkar@chmail.ir

چکیده

هدف اصلی این پژوهش مطالعه‌ی نظری و تجربی وضعیت دینداری دانشجویان دانشگاه‌های کاشان بوده است. در این پژوهش از روش پیمایش استفاده شده که در آن جامعه آماری مورد نظر برای این تحقیق کلیه دانشجویان دانشگاه دولتی کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی کاشان، دانشگاه پیام نور آران و بیدگل را شامل می‌شود. حجم نمونه شامل ۳۸۳ نفر بوده است. نتایج حاصل از بررسی نشان می‌دهد که بین اکثر مولفه‌های دینداری رابطه معنادار در سطوح اطمینان ۹۵٪ وجود دارد. بر اساس یافته‌ها، میان آگاهی از دین و پایگاه اقتصادی - اجتماعی و دینداری افراد ارتباط معناداری وجود نداشته است؛ اما میان نقش خانواده در دینداری، امکانات رفاهی، انجام مناسک مذهبی و تطابق رفتار دینی افراد جامعه با دینداری رابطه معناداری وجود داشته است. در عملیات رگرسیونی ملاحظه شد که، به ترتیب، متغیرهای انجام مناسک مذهبی، تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه و نقش خانواده در دینداری بیشترین تأثیر را بر دینداری دانشجویان داشته‌اند.

واژگان کلیدی: تغییرات دینی، آگاهی از دین، انجام مناسک دینی، نقش خانواده در دینداری، دینداری.

بیان مسأله

پدیده دینداری یکی از موضوعات قابل توجهی است که اهمیت آن را از کثرت تلاش‌هایی می‌توان دریافت که در سال‌های اخیر، برای ساخت و به کارگیری سنجه‌های دینداری مصروف شده است. این تلاش‌ها از دل اقتضات و ضرورت‌های قابل درکی بیرون آمده است که نمی‌توانست بدون پاسخ باقی بماند. ضرورت این مطالعات به طور عام برخاسته از نفوذ و اعتباری است که هنوز دین برای انسان و اجتماع دارد (شجاعی زند، ۱۳۸۴: ۵۷). دین اصل وحدت بخش و زمینه مشترکی را فراهم ساخته و به انسان اجازه می‌دهد تا با فائق آمدن بر تمایلات خودخواهانه و به خاطر عشق به هموعانشان فراتر از این خودخواهی‌ها عمل کنند. دین سنگ بنای سامان اجتماعی است و منبعی برای ارزش‌های اجتماعی است و بر گزینش‌های فردی و بسیاری از زمینه‌های زندگی روزمره تاثیر می‌گذارد و همچنین به عنوان تجلی روح جمعی و عامل‌های امروزی، پدیده‌هایی همچون، مهاجرت روستایی، ورود ابزار و وسایل ارتباط جمعی و آموزش و پرورش گسترده و غیره، ارزش‌ها و روابط سنتی را مورد پرسش قرار داده و تغییراتی را در دینداری نسل جدید به وجود آورده‌اند، و پژوهشگران ناگزیر هستند تا به بررسی عوامل موثر بر تغییر ارزش‌های دینی جوانان از سویی و ارائه راهکارهایی برای غلبه بر آن از سوی دیگر بپردازند. تحلیل‌های نظری بیانگر آن است که در جوامع در حال گذر دینداری یکی از متغیرهای اجتماعی است که دستخوش تحولات گسترده‌ای می‌شود (برگر و لاکمن، ۱۹۶۷: ۶۱). دینداری در جامعه ایران هم از این تحول مستثنی نیست. پیتز برگر این تغییرات را نخستین بار در مهم‌ترین نهادهای حامل مدرنیته (اقتصاد، صنعت، دولت و ...) دنبال می‌کند (برگر، ۱۹۶۷: ۴۱) و دانشگاه که کارکرد تولید علم و فناوری را در جامعه بر عهده دارد. به زعم وی، یکی از حاملان مدرنیته محسوب می‌شود. بنابراین می‌توان دانشجویان را یکی از حاملان آگاهی مدرن در جوامع در حال توسعه در نظر گرفت که بیشترین تاثیر را از آن می‌پذیرند (توسلی و مرشدی، ۱۳۸۵: ۵۲).

امروزه جوانان ایرانی از یک طرف تحت تاثیر فرهنگ دینی جامعه خود هستند، فرهنگی که مورد احترام خانواده‌ها و اجتماعات محلی است و از طرفی دیگر متأثر از نهادهای آموزشی، رسانه‌های جمعی (داخلی و خارجی) و عناصر ساختی دنیای مدرن هستند و نسل جوان از برخی مشکلات اقتصادی و اجتماعی که ناشی از بی‌ثباتی‌های خاص قبل و بعد جنگ است در رنج بوده‌اند، ایجاد شده است (سراج زاده، ۱۳۸۳: ۱۹۰). در جامعه امروز، نگاه نسل جوان به دین با نگاه نسل گذشته تغییرات اساسی کرده است. در این جامعه، نسل جوان در جستجوی کسب جایگاه و هویت جدیدی است که خود به خود با ذهنیت و رویکردهای نسل‌های پیشین فرق دارد. در چنین جامعه‌ای، همه فرآیندهای نهادی و همه تجربیات افراد، نمادها و باورهای دینی را تأیید می‌کردند. یعنی در ساختارهای سیاسی و اقتصادی جامعه، نهاد دین از منزلت بالایی برخوردار بود و قوانین و قواعد دینی جاری و ساری بود. همچنین کنش‌های روزمره مردم به صورت مستقیم و غیر مستقیم نمادها و تعاریف دینی را تأیید می‌کرد و اگر هم افرادی بودند که در این تعاریف و نمادها تردید روا می‌داشتند معمولاً در حاشیه جامعه قرار داشتند و کمتر موفق می‌شدند توده‌های مردم را تحت تأثیر خود قرار دهند (توسلی و مرشدی، ۱۳۸۵: ۱۰۰). به طور کلی، با توجه به اهمیت وضعیت دینداری در میان جوانان، مسأله اصلی در این تحقیق را، سنجش میزان دینداری و شناسایی عوامل موثر بر دینداری آنها قرار داده‌ایم، و همچنین کار خود را محدود به دانشجویان، دانشگاه دولتی و آزاد کاشان و دانشگاه پیام نور آران و بیدگل، قرار داده‌ایم.

اهمیت و ضرورت پژوهش

بررسی علمی دین و دینداری و تلاش برای ساختن مدل سنجش دینداری بومی در بین دانشجویان از چند ضرورت ناشی می‌شود، دین در جامعه دانشجویی ما در سطوح مختلف آن نفوذ پایداری دارد و در شکل‌دهی به کنش‌های افراد مؤثر است. دین زیر بنای سایر نهادها (سیاست، آموزش و پرورش و ...) است و در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای آنها بصورت مبنا عمل

می‌کند. دین منشأ تحولات و دگرگونی‌های عمده (انقلاب اسلامی و ...) بوده و در اکثر تحولات جامعه (جنبش مشروطه، ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و ...) نقش مؤثری داشته است. دین و دینداری از فاکتورهای عمده برای دستیابی به قدرت سیاسی محسوب می‌شود. دینداری جلوه و مصداق دین است و برای آنچه که در واقعیت وجود دارد ضروری است به دینداری پرداخته شود (محمودی، ۱۳۸۴: ۵۰). از آنجا که در واقعیت با بیش از دو شقی دینداری و بی‌دینی با گونه‌های مختلف دینداری و تغییرات درونی و بیرونی آن مواجه هستیم پس ضروری است به انواع دینداری پرداخته شود. از آنجا که دانشجویان گردانندگان فردای جامعه ما هستند مطالعه روحیات و نگرش‌های آنها در عرصه‌های مختلف خصوصاً به لحاظ دینداری و جهت‌گیری دینی می‌تواند دورنمای از وضعیت آتی جامعه، خصوصاً نگرش مدیران، کارشناسان و گردانندگان فردای جامعه ایران ترسیم کند، هم چنین تفکرات و نگرش‌های این گروه از جوانان نمایانگر میزان موفقیت و اثرگذاری نهادهای دینی ساز جامعه است. چون مدل ساخته شده برای سنجش دینداری در غرب ملهم از آموزه‌های مسیحی و تحت تأثیر شرایط اجتماعی و تاریخی متفاوت است از این رو، ضروری است مدلی منطبق با شرایط ایران و ملهم از آموزه‌های دین اسلام ارائه دهیم تا پژوهش ما از روایی و پایان کافی برخوردار باشد (فقیهی و دیگران، ۱۳۸۵: ۴۴).

مبانی نظری پژوهش

رونالد اینگلهارت

رونالد اینگلهارت در دهه هشتاد این ایده را مطرح کرد که در جوامع صنعتی مواجه با نوعی دگرگونی ارزشی اساسی هستیم. به این صورت که گرایش نسبت به ارزش‌های فرامادی تقویت گردیده و نسل جدید به ارزش‌های فرامادی اولویت بیشتری می‌دهد. وی به تغییر و تحول ارزشی در طی فرآیند جایگزینی نسلی پرداخته است. به اعتقاد وی اولویت ارزشی فرد تحت تأثیر محیط اجتماعی - اقتصادی که وی در طول سال‌های پیش از بلوغ در آن به سر می‌برده شکل می‌گیرد و با تغییر شرایط محیطی، اولویت‌های ارزشی نسل جوان با نسل قبل متفاوت خواهد شد. اینگلهارت در کار خود حضور مجموعه‌ای از تغییرات در سطح نظام را عامل تغییرات در سطح فردی و به همین ترتیب پیامدهایی برای نظام می‌داند. وی تغییرات در سطح سیستم را توسعه اقتصادی و فناوری، ارضای نیازهای طبیعی به نسبت وسیعی از جمعیت، افزایش سطح تحصیلات، تجارب متفاوت گروه‌های سنی مثل فقدان جنگ و گسترش ارتباطات جمعی، نفوذ رسانه‌های جمعی و افزایش تحرک جغرافیایی می‌داند (اینگلهارت، ۱۳۸۹: ۵). فرآیند مدرنیزاسیون باعث انتقال عمیق نگرش‌ها، عقاید و رفتار که انتقال اجزای فرهنگی است، می‌شود. به عقیده اینگلهارت مدرنیزاسیون تحول فرهنگی بسیار وسیعی در فرهنگ معاصر غرب به وجود آورده است. همچنین وی معتقد است که خیزش سطوح توسعه اقتصادی، سطوح بالاتر آموزش، اشاعه رسانه‌های جمعی و برخاستن دولت رفاه منجر به تغییر در مهم‌ترین ارزش‌ها می‌شود (خالقی فر، ۱۳۸۱: ۱۰۴-۱۰۳). در نظریه اینگلهارت، مفهوم کانونی مدرنیزاسیون این است که صنعتی شدن مجموعه‌ای از نتایج اجتماعی و فرهنگی را به همراه دارد که موجب افزایش سطح تحصیلات و تغییر نقش‌های جنسی می‌گردد. صنعتی شدن بر اغلب عناصر دیگر جامعه تأثیر می‌گذارد. این نظریه می‌گوید که صنعتی شدن پیامدهای مختلفی از جمله در حوزه فرهنگی داشته است. تغییر از جامعه ماقبل صنعتی به صنعتی سبب تغییراتی در تجربه افراد و دیدگاه آنان شده است. پیدایش جامعه فراصنعتی، محرک پیدایش و گسترش دیدگاه‌های جهانی می‌گردد. افزایش تحصیلات رسمی افراد و تجارب شغلی آنها به افراد کمک می‌کند که استعدادهایشان را جهت تصمیم‌گیری مستقل افزایش دهند. بنابراین، پیدایش جامعه فراصنعتی منجر به افزایش و تأکید بیشتر بر خودابرازی می‌گردد (یوسفی، ۱۳۸۳: ۴۴).

پیتر برگر و توماس لاکمن

برگر و لاکمن در کتاب معروف خود ساخت اجتماعی واقعیت، با رهیافت ایجادگرایی اجتماعی به بررسی دین و دینداری پرداخته‌اند. در این رهیافت، به مثابه دیالکتیکی بین واقعیت‌های عینی و معنای ذهنی نگریسته می‌شود؛ یعنی تعاملی دو

سویه بین آنچه به عنوان واقعیتی بیرونی تجربه می‌شود و آنچه به عنوان آگاهی درونی فرد به فهم در می‌آید. این رهیافت به تبعیت از جامعه‌شناسی آلفرد شوپس و فلسفه هوسرل، آگاهی را مفهوم مرکزی خود قرار داده است و واقعیت تام اجتماعی را دارای مؤلفه اساسی آگاهی می‌داند. وظیفه جامعه‌شناسی شناخت را ربط دادن ساخت‌های آگاهی به نهادها و فرآیندهای نهادین می‌داند (برگر و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۵). به زعم برگر و لاکمن، در هر جامعه‌ای لازم است فرآیندهایی وجود داشته باشد که بتوان به معانی، که قبلاً درون نهادها و مختلف جامعه به وجود آمده‌اند، در نظمی وسیع‌تر وحدت بخشند و آن معانی را یگانه کنند (برگر و لاکمن، ۱۳۸۷: ۱۲۹). آن‌ها این فرآیند را توجیه‌گری می‌نامند. توجیه‌گری می‌تواند سطوح مختلفی داشته باشد: از ساختار زبانی و واژگانی که در هر حوزه نهادی در جامعه شکل می‌گیرد تا ضرب‌المثل‌ها و پندهای اخلاقی و نظریه‌های صریحی که توسط صاحب‌ظران هر جامعه‌ای ارائه می‌شود. اما قلمروهای نمادی کلان‌ترین سطح توجیه‌گری در هر جامعه‌ای محسوب می‌شوند. این قلمروها مجموعه‌ای از سنت‌هایی نظری هستند که حوزه‌های مختلف معنی را با هم یگانه می‌کنند و نظام نهادی جامعه را در کلیتی نمادی دربرمی‌گیرند (برگر و لاکمن، ۱۳۷۸: ۱۳۴). در جوامع سنتی، دین این کارکرد را بر عهده داشت. یعنی دین سایه بانی از نمادها را به منظور یکپارچه کردن بخش‌های مخلف جامعه و تجربیات مختلف افراد گسترانیده بود. اما با تقسیم کار گسترده و تخصصی شدن امور و به وجود آمدن نهادها و ساختارهای اجتماعی جدید، بخش‌های مختلف جامعه و به تبع آن تجربیات گوناگون افراد، تحت اداره نظام‌های معنایی متفاوت و گاه متضادی در می‌آیند و دین از جای دادن این نظام‌های معنایی در درون کلیت نمادین فراگیر که خود ساخته و پرداخته کرده باز می‌ماند (دورکیم، ۱۳۸۱: ۵۷). برگر اولین پیامد این وضعیت متکثر برای حوزه دین را خصوصی شدن آن می‌داند (برگر و همکاران، ۱۳۸۸: ۸۷).

وقتی فردی متوجه می‌شود ابراز کردن عقاید و باورهایش مورد تأیید دیگران قرار نمی‌گیرد و حتی ممکن است موجبات تمسخر یا کشمکش با دیگران را فراهم کند، اولین واکنش وی این خواهد بود که عقاید و باورهایش را در عرصه عمومی و اجتماع بروز ندهد. با افزایش تعداد افرادی که چنین رویکردی را در پیش می‌گیرند، دین گام به گام از عرصه عمومی جامعه رخت برمی‌بندد، یعنی نه تنها نمادها و تعاریف دینی از واقعیت در عرصه عمومی جامعه کمتر مطرح می‌شوند، بلکه اساساً در مورد آنها کمتر بحث می‌شود. این وضعیت به کاهش نفوذ دین در جامعه منجر می‌شود و در نهایت دین تسلط خود را بر جامعه از دست می‌دهد و عرصه عمومی تحت سیطره عقاید و ایدئولوژی‌های مدنی در می‌آید که فاقد محتوای دینی اند یا غالباً اشاره‌ای مبهم به دین دارند. در این وضعیت دین نه تنها دیگر قادر به یکپارچه کردن بخش‌های مختلف جامعه نیست، بلکه از یکپارچه کردن تجربیات افراد، به ویژه آن دسته از افراد که در ارتباط با عرصه عمومی جامعه است باز می‌ماند (توسلی و مرشدی، ۱۳۸۵: ۱۰۱). برگر می‌گوید: دین کوشش جسورانه‌ای است برای آن که سراسر گیتی برای انسان معنادار شود (همیلتون، ۱۳۸۷: ۲۷۳). به عقیده وی دین نظم اجتماعی را مشروع می‌کند و مفاهیم دینی جهان را با یک رشته فرایندهای خاصی که به تعبیر برگر ساختار موجه‌نمایی را می‌سازند اعتبارشان را حفظ و تحکیم می‌کنند. اینها همان فرایندهایی هستند که عقاید مذهبی از طریق آن‌ها تقویت، ترویج، دفاعی فرض می‌شوند. اگر این ساختار موجه‌نمایی تضعیف شود یا از بین برود، تسلط اعتقادات دینی بر اذهان انسانها به آسانی از دست می‌رود (همیلتون، ۱۳۸۷: ۲۷۴). لاکمن نیز بر نقش دین در ساخت معنا تأکید دارد. به عقیده وی دین دوشادوش زندگی اجتماعی حرکت می‌کند. به اعتقاد وی، روند جامعه نوین غربی به سوی دنیاگرایی، تنها به دلیل سستی گرفتن صورت‌ها و نهادهای دینی سنتی پیش آمده است، نه آن که خود دین سست شده باشد.

فرضیات پژوهش

فرضیه اصلی پژوهش این است که بین وضعیت دینداری جوانان با متغیرهای نقش خانواده، امکانات رفاهی تفریحی، اعتقادات مذهبی در محیط زندگی، آگاهی خود فرد از دین و تطابق رفتار و گفتار افراد جامعه رابطه معناداری وجود دارد. فرضیه‌های

فرعی نیز بر این اساس تدوین شده اند که بین وضعیت دینداری جوانان با متغیرهای پایگاه اقتصادی و اجتماعی فرد رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

این تحقیق در راستای اهداف و سوالات تعیین شده از روش پیمایش استفاده نموده است. جامعه آماری این تحقیق کلیه دانشجویان (دانشگاه دولتی و آزاد اسلامی کاشان و دانشگاه پیام نور آران و بیدگل) را شامل می‌شود که براساس آمار گرفته شده از این دانشگاه‌ها تعداد دانشجویان برابر با ۱۰۶۰۰ نفر است. حجم نمونه این تحقیق با سطح اطمینان ۹۵٪ و با ضریب خطای ۵٪ محاسبه شده است، بنابراین با توجه به اینکه حجم جامعه برابر با ۱۰۶۰۰ نفر می‌باشد، حجم نمونه معادل ۳۸۳ نفر به دست آمده است. با توجه به حجم وسیع جامعه آماری و عدم امکان جمع‌آوری اطلاعات از تمامی افراد به منظور تسهیل و تسریع پژوهش و صرفه‌جویی در وقت و هزینه، ناگزیر تعدادی از جامعه آماری به عنوان نمونه معرف به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده استفاده شده است. محاسبات آماری این پژوهش با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شده است و رابطه بین متغیرهای پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. برای برآورد پایایی پرسشنامه تعداد ۳۰ پرسشنامه در مرحله پیش‌آزمون مورد استفاده قرار گرفت و بعد از استخراج، نمرات مربوط به هر پرسشنامه و وارد نمودن آنها به کامپیوتر از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که ضرایب زیر برای هر مقیاس به دست آمد. از آنجا که تمامی ضرایب به دست آمده برای متغیرهای مورد نظر در این تحقیق بالای ۰/۶۰ است می‌توان نتیجه گرفت که ابزار پژوهش ابزاری پایا و اعتمادپذیر است.

یافته‌های پژوهش

مشخصات عمومی پاسخگویان

از لحاظ جنسیت ۱۷۵ نفر از پاسخگویان مرد (۵۸ درصد) و ۱۲۵ نفر زن (۴۲ درصد) هستند در نتیجه بیشتر پاسخگویان را مردان تشکیل می‌دهند. به لحاظ سن ۹۰ نفر بین ۱۸ تا ۲۲ سال (۳۰ درصد)، ۱۲۷ نفر بین ۲۲ تا ۲۶ سال (۴۲/۳ درصد)، ۴۲ نفر بین ۲۶ تا ۳۰ سال (۱۴ درصد)، ۲۸ نفر آنها بین ۳۰ تا ۳۴ (۹/۳ درصد) و ۱۳ نفر بین ۳۴ تا ۳۸ سال (۴/۳ درصد) می‌باشند. وضعیت تأهل ۱۴۳ نفر (۴۷/۷ درصد) مجرد و ۱۵۷ نفر (۵۲/۳ درصد) متاهل می‌باشند. از لحاظ مذهب ۲۷۴ نفر (۹۱/۳ درصد) اسلام و ۲۶ نفر (۸/۷ درصد) دین خود را اظهار نکرده‌اند. بیشترین تعداد نفرات را افرادی تشکیل می‌دهند که در شهر زندگی می‌کنند که شامل ۲۳۴ نفر (۷۸ درصد) و ۶۶ نفر (۲۲ درصد) در روستا زندگی میکنند. به لحاظ گویش ۲۲۱ نفر فارس (۷۳/۷ درصد) و ۴۸ نفر ترک (۱۶ درصد) و ۳۱ نفر لر (۱۰/۳ درصد) هستند.

به لحاظ مقطع تحصیلی پاسخگویان ۲۴۷ نفر (۸۲/۳ درصد) مقطع کارشناسی و ۳۹ نفر (۱۳ درصد) کارشناسی ارشد و ۱۴ نفر آنها (۴/۷ درصد) در مقطع دکتری می‌باشند. توزیع فراوانی بر حسب متغیر رشته تحصیلی به ترتیب رشته علوم اجتماعی ۵۲۲ نفر (۱۷/۳ درصد)، علوم تربیتی ۴۲ نفر (۱۴ درصد)، ادبیات و علوم انسانی ۵۶ نفر (۱۸/۷ درصد)، ریاضی ۲۵ نفر (۸/۳ درصد)، برق ۳۸ نفر (۱۲/۷ درصد)، کامپیوتر ۳۱ نفر (۱۰/۳ درصد)، حسابداری ۲۸ نفر (۹/۳ درصد) و مکانیک ۲۸ نفر (۹/۳ درصد) را به خود اختصاص داده است. بیشترین تعداد نفرات را افرادی تشکیل می‌دهد که میزان تحصیلات پدر آنها در سطح ابتدایی است و شامل ۸۳ نفر (۲۷/۷٪) می‌باشد و کمترین تعداد نفرات افرادی هستند که پدر آنها دارای تحصیلات لیسانس است و تعداد آنها ۲ نفر (۰/۷٪) می‌باشد. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر میزان تحصیلات مادر، بیشترین تعداد نفرات را افرادی تشکیل می‌دهد که میزان تحصیلات مادر آنها در سطح ابتدایی است و شامل ۱۰۰ نفر (۳۳/۳٪) می‌باشد و کمترین تعداد نفرات افرادی هستند که دارای تحصیلات لیسانس می‌باشد که تعداد آنها ۳ نفر (۱/۱٪) می‌باشد. به لحاظ شغل پدر ۱۴ نفر فرهنگی و ۶۶ نفر کارمند و ۴۰ نفر کارگر و ۲۵ نفر مکانیک و ۶۵ نفر کشاورز و ۶ نفر راننده و ۲۰ نفر حسابدار و ۵ نفر مهندس

و ۴۸ نفر شغل آزاد و ۱۱ نفر باز نشسته‌اند. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر شغل مادر تعداد افراد خانه دار برابر با ۱۹۱ نفر، فرهنگی ۱۸ نفر، کارمند ۴ نفر، خیاط ۵ نفر، آرایشگر ۳۱ نفر، شغل آزاد ۴۸ نفر و بازنشسته ۳ نفر را به خود اختصاص داده است.

جدول ۱-۱: شاخص‌های اصلی پژوهش و گویه‌های شاخص‌ها

شاخص‌های اصلی پژوهش	گویه‌های شاخص‌ها
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۱. سطح تحصیلات پدر؛ ۲. سطح تحصیلات مادر؛ ۳. درآمد پدر؛ ۴. درآمد مادر.
آگاهی از دین (مقدار آلفای کرونباخ: ۰/۸۶)	۱. اطلاعاتی که از دین دارم کافی است و نیاز به اطلاعات بیشتر در این زمینه ندارم؛ ۲. اگر در زمینه دینی به مسأله‌ای برخورد کنم به دنبال تحقیق درباره‌ی آن می‌روم؛ ۳. من برای افزایش آگاهی‌ام از دین قرآن می‌خوانم؛ ۴. من برای افزایش آگاهی‌ام از دین کتاب‌ها، سخنرانی‌ها و دیگر آثار علمای دینی را مطالعه می‌کنم؛ ۵. من برای افزایش آگاهی‌ام از دین کتاب‌های حدیث و روایات دینی را مطالعه می‌کنم؛ ۶. من برای افزایش آگاهی‌ام از دین کتاب‌های احکام و رساله‌های مراجع تقلید را مطالعه می‌کنم؛ ۷. من برای بیشتر آشنا شدن با اسلام، تاریخ اسلام را مطالعه می‌کنم؛ ۸. من برای بیشتر آشنا شدن با دینم زندگی بزرگان دینی را مطالعه می‌کنم.
وضعیت اعتقادات مذهبی در محیط زندگی (مقدار آلفای کرونباخ: ۰/۸۰)	۱. دوستان شما تا چه حد مذهبی هستند؟ ۲. مردم محله‌ی شما تا چه حد به مراسم مذهبی اهمیت می‌دهند؟ ۳. همسایگان شما به چه میزان به مذهب پایبند هستند؟ ۴. اساتید شما به چه میزان به مذهب پایبند هستند؟ ۵. اساتیدتان تا چه حد شما را به داشتن گرایش مذهبی ترغیب می‌کنند؟ ۶. والدین شما تا چه حد به مذهب پایبند هستند؟ ۷. خواهران یا برادران شما تا چه حد به مذهب پایبند هستند؟ ۸. خویشاوندان (دور یا نزدیک) شما تا چه حد به مذهب پایبند هستند؟ ۹. مسئولان دانشکده‌ی شما تا چه حد به رعایت شئون اسلامی اصرار دارند؟ ۱۰. شما کارکنان دانشکده‌تان را تا چه حد مذهبی ارزیابی می‌کنید؟
نقش خانواده در دینداری (مقدار آلفای کرونباخ: ۰/۸۱)	۱. والدینتان تا چه حد شما را به انجام مسائل مذهبی تشویق کرده‌اند؟ ۲. والدینتان تا چه حد در رعایت حلال و حرام‌های دینی کوشا بوده‌اند؟ ۳. والدینتان تا چه حد به احکام مذهبی از روی میل و رغبت عمل می‌کنند؟ ۴. والدینتان تا چه حد به سفرهای زیارتی می‌روند؟ ۵. والدینتان تا چه حد در اعتقادات دینی‌شان هم عقیده هستند؟ ۶. تا چه حد بین اعضای خانواده‌ی شما بحث‌های مذهبی مطرح می‌شود؟ ۷. به چه میزان والدین شما به جلسات مذهبی می‌روند؟ ۸. به چه میزان والدین شما بر رفتارهای شما نظارت دارند؟ ۹. والدینتان در جواب سوال‌های مذهبی‌تان تا چه حد تلاش و وقت می‌گذارند؟ ۱۰. تا چه حد والدینتان در قبال هنجارشکنی مذهبی از سوی شما واکنش نشان می‌دهند؟

جدول ۲-۱: شاخص‌های اصلی پژوهش و گویه‌های شاخص‌ها

شاخص‌های اصلی پژوهش	گویه‌های شاخص‌ها
رضایت از امکانات رفاهی - تفریحی (مقدار آلفای کرونباخ: ۰/۸۵)	۱. به چه میزان از مسکن خود رضایت دارید؟ ۲. به چه میزان از شغل خود رضایت دارید؟ ۳. به چه میزان از وضع محل سکونت خود رضایت دارید؟ ۴. به چه میزان از زندگی در کشور خود رضایت دارید؟ ۵. به چه میزان از وضعیت زندگی خود رضایت دارید؟ ۶. به چه میزان از اماکن تفریحی موجود رضایت دارید؟ ۷. به چه میزان معتقدید که در جامعه امنیت وجود دارد؟ ۸. به چه میزان از قیمت کالاها و خدمات در کشور رضایت دارید؟ ۹. به چه میزان از عملکرد ادارات دولتی رضایت دارید؟ ۱۰. به چه میزان از عملکرد پلیس و نیروی انتظامی رضایت دارید؟ ۱۱. به چه میزان احساس می‌کنید که از طرف دولت حمایت می‌شود؟ ۱۲. به چه میزان معتقدید که در جامعه عدالت وجود دارد؟
انجام مناسک و اعمال مذهبی (مقدار آلفای کرونباخ: ۰/۷۸)	۱. خواندن نماز. ۲. خواندن قرآن. ۳. گرفتن روزه. ۴. رفتن به حج، در صورت استطاعت. ۵. امر به معروف و نهی از منکر. ۶. رعایت حقوق دیگران به عنوان مسلمان. ۷. شرکت در مناسک دینی مهم، مثل تاسوعا و عاشورا. ۸. پرداختن خمس (در صورت احراز شرایط مالی). ۹. پرداختن زکات (در صورت استطاعت). ۱۰. دادن صدقه (در صورت استطاعت).
تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه (مقدار آلفای کرونباخ: ۰/۸۰)	۱. هر چند دین اسلام دارای ارزش‌ها و بینش‌های مترقی و انسانی است، اما فکر می‌کنم مردم کم‌تر بدان‌ها عمل می‌کنند. ۲. بیشتر مردم به ظاهر دین عمل می‌کنند و توجهی به باطن یا محتوای دین ندارند. ۳. فکر می‌کنم بیشتر مردم جهت دست‌یابی به منافع شخصی‌شان به دین داری تظاهر می‌کنند. ۴. برخی از افراد جامعه ما به منظور موجه جلوه دادن خود در برابر دیگران حرف‌هایی در مورد دین می‌زنند که در عمل به آنها پایبند نیستند. ۵. امروزه شرط استخدام در ادارات دولتی داشتن ظاهر خوب است، هر چند باطن افراد چیزی غیر از ظاهرشان باشد. ۶. عالمان دینی ما به آن چه می‌گویند یا می‌نویسند عمل می‌کنند. ۷. بیشتر مردم در مورد ساده زیستی حرف می‌زنند، اما در عمل به دنبال تجملات هستند. ۸. رفتار دینی بیش‌تر مردم با گفتارشان یکی نیست. ۹. بیشتر مردم از کمک به فقرا حرف می‌زنند، اما در عمل کمتر کسی پیدا می‌شود که به آنها کمک کند. ۱۰. بیشتر مردم خمس و زکات خود را پرداخت نمی‌کنند. ۱۱. بیشتر مردم برای موجه جلوه دادن در نزد دیگران اعمال مذهبی را انجام می‌دهند. ۱۲. اسلام ما را به اخلاق نیکو دعوت می‌کند، اما بیشتر مردم در برخورد با دیگران بداخلاق هستند.
دینداری (مقدار آلفای کرونباخ: ۰/۸۲)	۱. حقیقت مذهبی بالاتر و برتر از تمام اشکال دیگر حقیقت است. ۲. ضرورتی ندارد آدم حتما مذهبی باشد، آدم غیرمذهبی هم می‌تواند به کمال برسد. ۳. مذهب تنها راه سعادت بشر است. ۴. مذهب باعث رسیدن همه افراد جامعه به منافع خود می‌شود. ۵. مسائل و موضوعات مذهبی جزء اساسی‌ترین مسائل و موضوعات هر جامعه‌ای است. ۶. مسائل و موضوعات مذهبی جزء مسائل و موضوعات شخصی هستند نه اجتماعی. ۷. مذهب به فرد و جامعه عزت و سربلندی می‌دهد. ۸. مذهب به تمام مسائل انسان پاسخگو است. ۹. نیاز به مذهب جزء مهمترین نیازهای بشری است. ۱۰. مکاتب دینی بهتر از مکاتب بشری انسان را به سعادت راهنمایی می‌کنند.

توصیف متغیرهای پژوهش: جدول‌های یک بعدی

به طور کلی داده‌های این پژوهش نشان می‌دهد از لحاظ پایگاه اقتصادی-اجتماعی بیشتر پاسخگویان (۳۴ نفر) ۴۴/۷٪ به پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین، (۹۳ نفر)، ۳۱/۰٪، پایگاه اقتصادی-اجتماعی متوسط و (۷۳ نفر)، ۲۴/۳٪ به پایگاه اقتصادی-اجتماعی بالا تعلق دارند. در متغیر آگاهی از دین بیشتر پاسخگویان (۲۰۰ نفر)، ۶۶/۷٪ در سطح بالا قرار دارد، (۹۱ نفر)، ۳۰/۳٪ در سطح متوسط، و (۹ نفر)، ۳/۰٪ در سطح پایین قرار دارد. از نظر اعتقادات مذهبی بیشتر پاسخگویان (۲۸۰ نفر)، ۹۳/۳٪ در سطح بالا، (۱۷ نفر)، ۵/۷٪ در سطح متوسط و (۳ نفر)، ۱/۰٪ در سطح پایینی قرار دارند. در متغیر نقش خانواده بیشتر پاسخگویان (۲۷۲ نفر)، ۹۰/۷٪ نقش خانواده را در سطح بالایی می‌دانند، (۲۵ نفر)، ۸/۳٪ در سطح متوسط، (۳ نفر)، ۱/۰٪ نقش خانواده را در سطح پایین می‌دانند. از نظر امکانات رفاهی - تفریحی بیشتر پاسخگویان (۲۴۵ نفر)، ۸۱/۷٪ در سطح بالا، (۴۷ نفر)، ۱۵/۷٪ در سطح متوسط، (۸ نفر)، ۲/۷٪ در سطح پایین قرار دارد. در متغیر مناسک و اعمال مذهبی بیشتر پاسخگویان (۱۵۸ نفر)، ۵۲/۷٪ در سطح بالا، (۱۰۶ نفر)، ۳۵/۳٪ در سطح متوسط و (۳۶ نفر)، ۱۲/۰٪ در سطح پایین قرار دارند. در تطابق رفتار و گفتار دینی بیشتر افراد جامعه (۲۲۰ نفر)، ۷۳/۳٪ در سطح بالا، (۶۱ نفر)، ۲۰/۳٪ در سطح متوسط، (۱۹ نفر)، ۶/۳٪ در سطح پایین قرار دارد. و در نهایت در متغیر باورهای دینی بیشتر پاسخگویان (۱۵۲ نفر)، ۵۰/۷٪ در سطح بالا، (۱۰۲ نفر)، ۳۴/۰٪ در سطح متوسط، (۴۶ نفر)، ۱۵/۳٪ در سطح پایین قرار دارد.

توصیف متغیرهای پژوهش: جدول‌های دو بعدی

رابطه‌ی باورهای دینی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی

جدول زیر نشان می‌دهد که میان پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. همان طور که ملاحظه می‌شود میزان باورهای دینی در سطح بالا برای افراد با پایگاه اقتصادی-اجتماعی مذکور به ترتیب عبارت است از: (۰/۲۰/۰)، (۰/۱۷/۳)، (۰/۱۳/۳) می‌باشد. مقدار آماره d سامرز (۰/۱۰۴) و سطح معناداری (۰/۰۵۲) نیز نشان دهنده این واقعیت است که بین باورهای دینی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد از نظر آماری رابطه معنادار وجود ندارد.

جدول ۲: رابطه‌ی باورهای دینی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی

پایگاه اقتصادی-اجتماعی			متغیرهای وابسته باورهای دینی
زیاد	متوسط	کم	
۱۱	۶	۲۹	کم
۲۲	۳۵	۴۵	متوسط
۴۰	۵۲	۶۰	زیاد
۷۳	۹۳	۱۳۴	جمع
n=۳۰۰			جمع کل
Summer, s d = ۰/۱۰۴ Sig. = ۰/۰۵۲			آزمون‌های آماری و نتایج آنها

رابطه‌ی باورهای دینی با آگاهی از دین و اعتقادات مذهبی در محیط زندگی و نقش خانواده

جدول پایین نشان می‌دهد که میان میزان آگاهی از دین و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود ندارد. همان طور که ملاحظه می‌شود باورهای دینی در سطح بالا برای افراد با میزان آگاهی از دین مذکور به ترتیب عبارت است از: (۰/۳۳/۷)، (۰/۱۵/۳)، (۰/۱۱/۷). مقدار آماره d سامرز (۰/۰۰۰) و سطح معناداری (۰/۹۹۶) نیز نشان دهنده این واقعیت است که بین میزان آگاهی از دین و باورهای دینی افراد از نظر آماری رابطه معنادار وجود ندارد. میان وضعیت اعتقادات مذهبی در محیط زندگی و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. همان طور که ملاحظه می‌شود باورهای دینی در سطح بالا برای افراد با اعتقادات مذهبی محیط زندگی شان به ترتیب عبارت است از: (۰/۴۸/۷)، (۰/۱۱/۷)، (۰/۰/۳)، مقدار آماره d سامرز (۰/۱۰۷) و سطح معناداری (۰/۰۲۶) نیز نشان دهنده این واقعیت است که بین وضعیت اعتقادات مذهبی در محیط زندگی و باورهای دینی افراد از نظر آماری رابطه معنادار وجود دارد. میان نقش خانواده و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. همان طور که ملاحظه می‌شود باورهای دینی در سطح بالا برای افراد با نقش خانواده مذکور به ترتیب عبارت است از: (۰/۴۸/۷)، (۰/۱۱/۷)، (۰/۰/۳). مقدار آماره d سامرز (۰/۲۰۸) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) نیز نشان دهنده این واقعیت است که بین نقش خانواده و باورهای دینی افراد از نظر آماری رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۳: رابطه‌ی باور های دینی با آگاهی از دین و اعتقادات مذهبی در محیط زندگی و نقش خانواده

نقش خانواده			اعتقادات مذهبی در محیط زندگی			آگاهی از دین			متغیرهای وابسته	
									باورهای دینی	
زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم		
۳۱	۱۵	۰	۳۸	۸	۰	۳۰	۱۴	۲	کم	
۹۵	۵	۲	۹۶	۴	۲	۶۹	۳۱	۲	متوسط	
۱۴۶	۵	۱	۱۴۶	۵	۱	۱۰۱	۴۶	۵	زیاد	
۲۷۲	۲۵	۳	۲۸۰	۱۷	۳	۲۰۰	۹۱	۹	جمع	
N = ۳۰۰			N = ۳۰۰			N = ۳۰۰			جمع کل	
Summer, s d = ۰/۲۰۸			Summer, s d = ۰/۱۰۷			Summer, s d = /۰۰۰۰			آزمون‌های آماری و نتایج آنها	
Sig. = ۰/۰۰۰			Sig. = ۰/۰۲۶			Sig. = ۰/۹۹۶				

رابطه‌ی باورهای دینی با امکانات رفاهی - تفریحی و اعمال مذهبی و تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه

جدول پایین نشان می‌دهد که میان رضایت از امکانات رفاهی - تفریحی و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. همان طور که ملاحظه می‌شود باورهای دینی در سطح بالا برای افراد با رضایت از امکانات رفاهی - تفریحی مذکور به ترتیب عبارت است از: (۰/۴۳/۰)، (۰/۶/۷)، (۰/۱/۰). مقدار آماره d سامرز (۰/۱۲۰) و سطح معناداری (۰/۰۳۱) نیز نشان دهنده این واقعیت است که بین رضایت از امکانات رفاهی - تفریحی و باورهای دینی افراد از نظر آماری رابطه معنادار وجود دارد. میان مناسک و اعمال مذهبی و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. همان طور که ملاحظه می‌شود باورهای دینی در سطح بالا برای افراد با مناسک و اعمال مذهبی مذکور به ترتیب عبارت است از: (۰/۴۹/۷)، (۰/۱/۰)، (۰/۰). مقدار آماره d سامرز (۰/۸۸) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) نیز نشان دهنده این واقعیت است که بین مناسک و اعمال مذهبی و باورهای دینی افراد از نظر آماری رابطه معنادار وجود دارد. میان تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. همان طور که ملاحظه می‌شود باورهای دینی در سطح بالا برای افراد با تطابق رفتار و گفتار دینی مذکور به ترتیب عبارت است از: (۰/۳۹/۰)، (۰/۱۰/۰)، (۰/۱/۷). مقدار آماره d سامرز (۰/۱۵۹) و سطح معناداری (۰/۰۰۵) نیز نشان دهنده این واقعیت است که بین تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه و باورهای دینی افراد از نظر آماری رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۴: رابطه‌ی باورهای دینی با امکانات رفاهی - تفریحی و اعمال مذهبی و تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه

تطابق رفتار و گفتار دینی			مناسک و اعمال مذهبی			امکانات رفاهی - تفریحی			متغیرهای وابسته	
									باورهای دینی	
زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم		
۲۰	۱۹	۷	۹	۱	۳۶	۲۹	۶	۱	کم	
۸۳	۱۲	۷	۰	۱۰۲	۰	۸۷	۱۱	۴	متوسط	
۱۱۷	۳۰	۵	۱۴۹	۳	۰	۱۲۹	۲۰	۳	زیاد	
۲۲۰	۶۱	۱۹	۱۵۸	۱۰۶	۳۶	۲۴۵	۴۷	۸	جمع	
N = ۳۰۰			N = ۳۰۰			N = ۳۰۰			جمع کل	
Summer, s d = ۰/۱۵۹ Sig. = ۰/۰۰۵			Summer, s d = ۰/۸۸ Sig. = ۰/۰۰۰			Summer, s d = ۰/۱۲۰ Sig. = ۰/۰۳۱			آزمون‌های آماری و نتایج آنها	

آزمون فرضیه‌های پژوهش

جدول ۵: نتایج آزمون‌های روابط میان متغیرهای پژوهش

نوع رابطه با متغیر اصلی در تحلیل مسیر	نتیجه نهایی آزمون	سطح معناداری همبستگی	ضریب همبستگی پیرسون	آزمون‌های آماری و نتایج آنها
رابطه مستقیم	رابطه معنادار و مستقیم	۰/۰۰۰	۰/۸۷۵	دینداری / انجام مناسک دینی
نداشتن رابطه	رابطه معنادار و مستقیم	۰/۰۲۳	۰/۱۳۱	دینداری / امکانات رفاهی - تفریحی
رابطه مستقیم	رابطه معنادار و مستقیم	۰/۰۲۵	۰/۱۲۹	دینداری / تطابق رفتار و گفتار دینی
رابطه مستقیم	رابطه معنادار و مستقیم	۰/۰۴۱	۰/۱۱۸	دینداری / نقش خانواده
-	-	۰/۱۴۲	-۰/۰۸۵	دینداری / پایگاه اقتصادی - اجتماعی
-	-	۰/۲۴۷	۰/۰۶۷	دینداری / آگاهی از دین
-	-	۰/۵۷۸	۰/۰۳۲	دینداری / اعتقادات دینی محیط زندگی

جدول بالا مقدار همبستگی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته‌ی پژوهش را نشان می‌دهد. داده‌های جدول با نشان می‌دهد که بین متغیرهای پایگاه اقتصادی - اجتماعی، آگاهی از دین و اعتقادات دینی محیط زندگی و متغیر دینداری رابطه وجود ندارد. اما بین متغیرهای انجام مناسک دینی، امکانات رفاهی - تفریحی، تطابق رفتار و گفتار دینی و نقش خانواده و متغیر دینداری رابطه‌ی معنادار وجود دارد. این موضوع بدین معناست که:

۱. به موازات بالا رفتن میزان انجام مناسک دینی، دینداری افراد افزایش می‌یابد؛
۲. به موازات بالا رفتن میزان امکانات رفاهی - تفریحی در جامعه، دینداری افراد افزایش می‌یابد؛
۳. به موازات بالا رفتن میزان تطابق رفتار و گفتار دینی افراد در جامعه، دینداری افراد افزایش می‌یابد؛
۴. به موازات بالا رفتن میزان نقش خانواده در دینداری اعضای خود، دینداری افراد افزایش می‌یابد؛

رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر

یکی از روش‌های رایجی که از طریق آن می‌توان میزان تاثیر خالص متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را برآورد کرد روش رگرسیون است. تحلیل رگرسیون تغییرات متغیر وابسته را از طریق متغیرهای مستقل پیش بینی و سهم هر یک را در تبیین متغیرهای وابسته مشخص می‌کند.

جدول ۶: رگرسیون چند متغیره پیش بینی میزان باورهای دینی به روش گام به گام

ردیف	متغیر	R	R ^۲	تعدیل شده R ^۲	F	Sig
گام اول	انجام مناسک مذهبی	۰/۸۷	۰/۷۶	-	۹۷۵/۵	۰/۰۰۰
گام دوم	تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه	۰/۸۸	۰/۷۸	۰/۰۲	۵۵۵/۸	۰/۰۰۰
گام سوم	نقش خانواده در دینداری	۰/۸۹	۰/۸۰	۰/۰۲	۴۰۴/۰۹	۰/۰۰۰

در جدول بالا مدل ما توانسته است تا سه گام پیش رود و توانسته است ۸۰ درصد از واریانس متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. همان طور که جدول فوق نشان می‌دهد، مقدار R^۲ در مرحله اول برابر با ۰/۷۶ بوده است و در مرحله دوم با اضافه شدن ۰/۰۲ به ۰/۷۸ رسیده است و در مرحله سوم با اضافه شدن ۰/۰۲ به ۰/۸۰ رسیده است.

جدول ۷: ضرایب رگرسیون استاندارد و غیر استاندارد

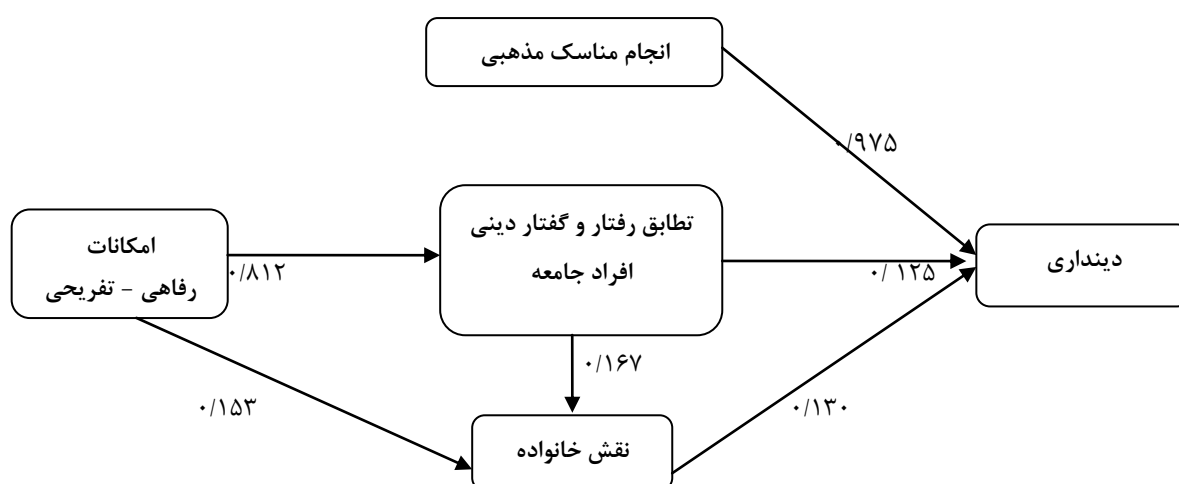
متغیر پیش‌بین	B	T	Sig (T)
انجام مناسک مذهبی	۰/۹۸۳	۳۴/۲۳	۰/۰۰۰
تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه	۰/۱۳۰	۵/۱۶	۰/۰۰۰
نقش خانواده در دینداری	۰/۱۳۴	۴/۶۸	۰/۰۰۰
	$R^2 = ۰/۸۰$	$R = ۰/۸۹$	

تحلیل مسیر یکی از روش‌های پیشرفته آماری است که نشان‌دهنده چگونگی تأثیرات علی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته و هم‌چنین تأثیر متغیرهای مستقل بر یکدیگر است. این روش هم‌میزان تأثیر مستقیم متغیرهای مستقل و هم‌تأثیر غیرمستقیم آنها بر متغیر وابسته را از طریق ضرایب مسیر نشان می‌دهد. ضرایب مسیر همان بتاها یا ضرایب استاندارد شده رگرسیون هستند که میزان تأثیر خالص هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهند (بابایی فرد، ۱۳۸۶: ۴۰).

جدول ۸: محاسبه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

متغیر	تأثیر مستقیم	تأثیر غیرمستقیم	تأثیر کل
انجام مناسک مذهبی	۰/۹۷۵	-	۰/۹۷۵
تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه	۰/۱۲۵	۰/۱۲۳	۰/۲۴۸
نقش خانواده در دینداری	۰/۱۳۰	۰/۰۱۹	۰/۱۴۹

جدول فوق نشان‌دهنده تأثیر مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته می‌باشد. با توجه به نتایج به دست آمده از جدول فوق، به ترتیب متغیرهای، مناسک و اعمال مذهبی، تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه، نقش خانواده، بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته داشته‌اند. همچنین متغیر، رضایت از امکانات رفاهی - تفریحی از معادله خارج شده است.

مدل مسیر عوامل مؤثر بر دینداری دانشجویان

نتیجه‌گیری پژوهش

در این پژوهش به توصیف دینداری به عنوان یک پدیده اجتماعی، تئوری‌های جامعه‌شناختی و بررسی مطالعات تجربی قبلی پرداخته شد. در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت با توجه به شرایط خاص جامعه (در حال گذار بودن جامعه)، دگرگونی سریع ارزش‌ها و هنجارها، و با توجه به اینکه هر یک از نهادهای اجتماعی ارزش خاصی را اشاعه می‌دهند، در چنین شرایطی پرسش و آگاهی از ابعاد مختلف دینداری افراد و بالاخص جوانان و بررسی تأثیر عوامل مختلف بر آن دارای اهمیت به‌سزایی است. توصیف و تحلیل نظرات و گرایش‌های رفتاری کنشگران در زمینه ابعاد مختلف دینداری، این امکان را فراهم می‌آورد تا با شناخت کامل تری به تبیین دینداری آنان پرداخته شود. با توجه به تجزیه و تحلیل و مطالعات انجام شده بر روی دینداری به این نتیجه می‌رسیم که ارتباط زنجیرواری میان دینداری و مسایل اجتماعی وجود دارد. تلاش صاحب‌نظران، محققان، کارشناسان و علاقه‌مندان را می‌طلبد تا با رویکردهای مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و غیره به این مقوله نگریند و نسبت به کاهش آن چاره‌اندیشی نمایند و با ارائه راهکارهای عملی، افراد را با آسیب‌های کاهش دینداری آشنا سازند.

فرضیه اصلی پژوهش این است که بین وضعیت دینداری جوانان با متغیرهای نقش خانواده، امکانات رفاهی تفریحی، اعتقادات مذهبی در محیط زندگی، آگاهی خود فرد از دین و تطابق رفتار و گفتار افراد جامعه رابطه معناداری وجود دارد. فرضیه‌های فرعی نیز بر این اساس تدوین شده‌اند که بین وضعیت دینداری جوانان با متغیرهای پایگاه اقتصادی و اجتماعی فرد رابطه‌ی معناداری وجود دارد. میان پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. میان میزان آگاهی از دین و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود ندارد. میان وضعیت اعتقادات مذهبی در محیط زندگی و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. میان نقش خانواده و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. میان مناسک و اعمال مذهبی و باورهای دینی تفاوت معناداری وجود دارد. میان تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه و باورهای دینی معناداری وجود دارد. بین آگاهی از دین و دینداری رابطه وجود ندارد. با افزایش اعتقادات مذهبی افراد، تغییری در باورهای دینی آنها ایجاد نمی‌شود. مقدار همبستگی نقش خانواده در دینداری نشان می‌دهد با افزایش نقش خانواده در دینداری، باورهای دینی افراد نیز افزایش می‌یابد. مقدار همبستگی در متغیر امکانات رفاهی و تفریحی نشان می‌دهد که با افزایش میزان رضایت از امکانات رفاهی و تفریحی افراد، باورهای دینی آنها نیز افزایش می‌یابد. با افزایش میزان پایبندی افراد به مناسک و اعمال مذهبی، باورهای دینی آنها نیز افزایش می‌یابد. میزان همبستگی متغیر تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه با دینداری آنها نشان می‌دهد که با افزایش تطابق رفتار و گفتار دینی افراد جامعه، باورهای دینی آنها نیز افزایش می‌یابد. همچنین، بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد و دینداری آنها رابطه وجود نداشته است. در تحلیل چندمتغیره و تحلیل مسیر از میان متغیرهایی که رابطه معنادار با متغیر مستقل داشته‌اند فقط سه متغیر نقش خانواده در دینداری، پایبندی به مناسک و اعمال مذهبی و تطابق رفتار و گفتار دینی افراد وارد معادله رگرسیونی شده‌اند. مدل مسیر نشان می‌دهد که معادله تا سه گام پیش رفته است توانسته است ۸۰ درصد از واریانس متغیر وابسته را پیش‌بینی کند.

راهکارها و پیشنهادهای پژوهش

۱. بدون شک خانواده در انتقال ارزش‌های دینی به فرزندان خود تأثیر بسزایی دارد. اگر روش انتقال این ارزش‌ها به درستی صورت بگیرد، نتیجه‌اش این است که فرد دیندار خواهد بود.

۲. گرچه خانواده تأثیر ماندگار و مهمی دارد. اما علاوه بر آن، فرد دانش‌آموز می‌شود، وارد مدرسه شده و در نهاد آموزش و پرورش قرار می‌گیرد. خانواده تمام سعی و تلاش خود را می‌کند که ارزش‌های مذهبی را به درستی انتقال دهد، اما زمانی که فرد وارد مدرسه می‌شود، با انتقال نامناسب و یا شیوه‌ی نامناسب ارزش‌ها و هنجارهایی روبرو می‌شود که ممکن است از طریق

معلم، یا فضایی که در آن قرار گرفته، صورت پذیرد. حتی ممکن است به مرحله‌ای برسد که ارزش‌هایی که قبل از این به وی انتقال داده شده، نتیجه‌ی عکس بدهد.

۳. علاوه بر آموزش و پرورش، می‌توانیم از تأثیر رسانه‌ی جمعی هم در جامعه‌ی امروز صحبت کنیم. اینکه تأثیر زیادی بر ایجاد علاقه به دین‌داری، یا دین‌گریزی نوجوان و جوان‌های جامعه دارد. مانند نقش مهم برنامه‌های رسانه، که در آن روش‌ها و شیوه‌هایی برای هدایت افراد به سمت دین‌دار شدن یا دین‌گریزی انتخاب می‌شود.

۴. ارزش‌هایی دینی را به گونه‌ایی به فرزندان انتقال دهیم که تثبیت شود. بنابراین انتقال ارزش‌ها به فرزندان باید به روش مناسبی صورت گیرد. سخت‌گیری بی‌جا نباشد.

۵. افراط و تفریط، یا سخت‌گیری بی‌حد و مرز، و یا رها گذاشتن کامل فرد است که به دین‌گریزی فرد تسریع می‌بخشد. اما اگر حد میانه‌روی را در پیش بگیریم و فرصت بدهیم که خود فرد در مورد ارزش‌های دینی که به او انتقال داده می‌شود تصمیم بگیرد، می‌توانیم به تثبیت ارزش‌های انتقال داده شده امیدوار باشیم.

۶. نهادی کردن ارزش‌ها و رعایت اعتدال در انتقال آن‌ها به برطرف کردن نیاز انسان کمک می‌کند. بهترین نتیجه‌ای که می‌تواند داشته باشد این است که خودکنترلی تحقق پیدا می‌کند و آسیب‌ها و مشکلات ناشی از آن نیز کم می‌شود. مسلماً در چنین وضعیتی هزینه‌های نظارت اجتماعی کاهش خواهد یافت.

۷. بین گفتار و عمل‌مان تفاوتی وجود نداشته باشد، چه در خانواده و چه در نهادهای آموزشی و چه در سطوح بالاتر جامعه. اشاعه‌ی باورهای دینی به روش‌های خاص احتیاج دارد، و باید روش‌های درست و مناسب را انتخاب کنیم. ما باید از ابزارهایی استفاده کنیم که با جامعه سنخیت داشته باشد و متناسب با شرایط جامعه حرکت کند.

۸. سخت‌سازی در انجام مسائل دینی گاهی کمک می‌کند به این که باورهای دینی در افراد نهادینه نشود. بعضی خانواده‌ها می‌گویند اگر شرایط را سخت بگیریم و به بچه‌ها سخت‌گیری کنیم، به آن‌ها کمک کرده‌ایم. اما خانواده‌ها با این روش نه تنها کمکی نمی‌کنند بلکه زمینه و بستری متناقض از آن‌چه که می‌خواهند فراهم می‌کنند. هنگامی که فرد پا از نهاد خانواده بیرون گذاشت و وارد نهاد آموزش و پرورش شد، به راحتی ممکن است در باورها و ارزش‌هایش تغییر ایجاد شود. باید شیوه‌هایی را استفاده کنیم که در آن با بیانی جذاب به ترغیب دین در فرزندان کمک کنیم.

۹. اگر انتخاب دین ارادی و داوطلبانه باشد و خود فرد در این پذیرش سهیم باشد، چون خود خواسته است، فرد رغبت پیدا می‌کند و در این زمینه مطالعه و بررسی می‌کند. اسلام تأکید می‌کند که در دین‌تان تحقیق کنید و صرفاً کورکورانه دین را نپذیرید. دین‌داری‌ای که ما خودمان به آن برسیم درست است، زیرا در ارزشمندی و صحت و سقم آن خودمان تحقیق و مطالعه کرده‌ایم و به حقانیت آن رسیده‌ایم.

منابع

- اینگلهارت، رونالد، ۱۳۸۹، *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*، ترجمه مریم وتر، تهران، انتشارات کویر.
- برگر، پیتر؛ بریجیت برگر؛ هانسفرید کلنر، ۱۳۸۸، *ذهن بی‌خانمان* (نوسازی و آگاهی)، ترجمه‌ی محمد ساوجی، تهران، نشر نی.
- برگر، پیتر؛ توماس لاکمن، ۱۳۸۷، *ساخت اجتماعی واقعیت* (رساله‌ای در جامعه‌شناسی شناخت)، ترجمه‌ی فریبرز محمدی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
- توسلی، غلامعباس؛ ابوالفضل مرشدی، ۱۳۸۵، بررسی سطح دینداری و گرایش‌های دینی دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر، *فصلنامه جامعه‌شناسی ایران*، دوره هفتم، شماره ۴.
- خالقی‌فر، مجید، ۱۳۸۱، *بررسی ارزش‌های مادی/ فرامادی دانشجویان دانشگاه‌های تهران، عوامل موثر بر آن و روابط آن با برخی از نشانگان فرهنگی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- دورکیم، امیل، ۱۳۸۳، *صورت‌های بنیانی حیات دینی*، ترجمه‌ی باقر پرهام، تهران، نشر مرکز.
- سراج زاده، حسن، ۱۳۸۳، *چالش‌های دین و مدرنیته*، تهران، انتشارات طرح نو.
- شجاعی زند، علیرضا، ۱۳۸۴، مدلی برای سنجش دینداری، *فصلنامه جامعه‌شناسی ایران*، دوره ششم، شماره ۱.
- فقیهی، علی نقی؛ محمد خدایاری فرد؛ باقر غباری بناب؛ محسن یکتا شکوهی، ۱۳۸۵، بررسی الگوی دینداری از منظر قرآن و سنت، *فصلنامه اندیشه دینی*، دوره ۸، شماره ۱۹.
- محمودی، محمد، ۱۳۸۴، *مقدمه‌ای بر جهان‌بینی اسلامی*، تهران، انتشارات محق.
- همیلتون، ملکم، ۱۳۸۷، *جامعه‌شناسی دین*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، انتشارات تبیان.
- یوسفی، نریمان، ۱۳۸۳، *شکاف بین نسل‌ها، بررسی نظری و تجربی*، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.

Investigating the Religious Status of Students of University of Kashan, Islamic Azad University of Kashan and Aran and Bidgol Payame Noor University

Assadollah Babaei Fard Associate Professor, Department of Social Sciences, University of Kashan babaiefardm@gmail.com	Elaheh Amini Nia Master of Cultural Studies, University of Kashan elahe.loyal@yahoo.com
Ehsan Sanatkarfar Master of Cultural Studies, University of Kashan e.sanatkar@chmail.ir	

Abstract

The main purpose of this study was a theoretical and experimental study of the religious status of students of Kashan Universities. In this research, the survey method is used in which the statistical population for this research includes all students of Kashan State University, Kashan Islamic Azad University, Payame Noor Aran University and Bidgol University. The sample size was ۳۸۳ people. The results of the study show that there is a significant relationship between most components of religiosity at ۹۰% confidence levels. According to the findings, there was no significant relationship between Awareness of Religion and Socio-Economic Status and Religiosity of individuals; But there was a significant relationship between the Role of the Family in Religiosity, Welfare Facilities, Performing Religious Rituals and the Matching of Religious Behavior of people in society to Religiosity. In the regression analysis, it was observed that, respectively, the variables of Performing Religious Rituals, Matching of Religious Behavior of people in society to Religiosity and the Role of Family in Religiosity had the greatest impact on Students' Religiosity.

Keywords: Religious Changes, Awareness of Religion, Performing Religious Rituals, The role of Family in Religiosity, Religiosity.